
Prirodni resursi i američka politika u Perzijskom zaljevu

LIDIJA ČEHULIĆ*

Sažetak

Ulazak SAD-a u Perzijski zaljev umnogome je bio vezan i uz bogata nalazišta nafte u toj regiji. Polako, oprezno, ali kontinuirano Washington je isticao važnost prirodnih izvora Perzijskog zaljeva u globalnoj američkoj vanjskopolitičkoj strategiji te pronalazio, izgrađivao i usvajao najrazličitija sredstva i instrumente američke nazočnosti na tom turbulentnom dijelu svijeta. U novom svjetskom poretku šire područje Perzijskog zaljeva spada u vitalnu zonu američke sfere utjecaja koju je Bijela kuća spremna i voljna braniti svim raspoloživim sredstvima, uključivši i uporabu vojne sile.

Ključne riječi: SAD, Bliski istok, Perzijski zaljev

Analizirajući povijest modernih međunarodnih odnosa može se zaključiti da su se Sjedinjene Države relativno kasno involvirale u konkretna zbivanja na području Bliskog istoka i Perzijskog zaljeva. No, kad su kreatori američke vanjskopolitičke strategije jednom detektirali i u službene dokumente američke administracije uvrstili taj dio svijeta kao prostor američkog vitalnog interesa, Washington nije žalio sredstava ni novaca za ostvarenje svojih ciljeva. Bogata nalazišta nafte u i oko Perzijskog zaljeva dodatno su pridonijela intenzitetu i kontinuitetu američkog interesa za taj prostor.

Širi prostor Perzijskog zaljeva najflagrantniji je primjer sprege i utjecaja prirodnih izvora i geografskog faktora na proces donošenja vanjskopolitičkih odluka u međunarodnoj zajednici. Bipolarna podijeljenost svijeta odražavala se i na prostoru Bliskog istoka i Perzijskog zaljeva. No događanja na svjetskoj

*

Doc. dr. sc. Lidija Čehulić je docentica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

sceni u novom svjetskom poretku, proces globalizacije, industrijalizacije, novi izazovi tzv. soft-security, ukazali su, možda jače nego ikada ranije, na važnost te naftom najbogatije regije svijeta. Poput ostalih visokorazvijenih i bogatih zemalja, i Sjedinjene Države svoju zainteresiranost za taj prostor obrazlažu najrazličitijim razlozima. Nafta nije bila u povijesti, a ni danas nije jedini uzrok američke prisutnosti u Perzijskom zaljevu. No, s obzirom na ograničene istražene prirodne svjetske rezerve »crnog zlata«, mogućnosti njegove daljnje prerade i širokog spektra uporabe, dnevnu svjetsku potrošnju i, što je važnije, njenog predviđenog rasta u vremenima koja dolaze usprkos svih drugih poznatih energenata, kontrola naftom bogatih područja kao i putova transporta nafte do gladnih tržišta razvijenog Zapada, nalaze se visoko na listi prioriteta američkih nacionalnih interesa. Promatrano s tog aspekta, konkretna američka nazočnost, uključivši i američke vojne intervencije, na području Perzijskog zaljeva nisu slučajne vanjskopolitičke epizode Bijele kuće, već dio šire dobro osmišljene i planirane američke vanjskopolitičke strategije za vremena koja dolaze. Kao i uvijek, taj relativno novi pravac američke vanjskopolitičke akcije rezultat je objektivnih potreba i mogućnosti najjače svjetske sile na unutarnjopolitičkom planu, kao i suvremenih promjena i tijekova u međunarodnoj zajednici, pri čemu se glavne posthladnoratovske vanjskopolitičke bitke vode upravo na regionalnom planu. Bogatstvo prirodnih izvora, u slučaju Perzijskog zaljeva to je primarno nafta, dovoljan su razlog i macac da je od početka stvaranja novog svjetskog poretka (od ranih devedesetih godina prošlog stoljeća), pa do danas, ta regija postala jedan od najturbulentnijih dijelova međunarodne zajednice.

Važnost prirodnih resursa u američkoj vanjskopolitičkoj strategiji

Pitanje prirodnih izvora i resursa oduvijek je predstavljalo znatan segment kompleksnog fenomena sigurnosti u međunarodnim odnosima, bilo na nacionalnoj, regionalnoj ili globalnoj razini. S obzirom na prevladavajući tip sustava sigurnosti, glavne aktere koji su osiguravali stabilnost i sigurnost određene zajednice te sredstva i metode koja su im pritom bili na raspolaganju, uloga prirodnih izvora pri definiranju i ostvarenju vanjskopolitičkih ciljeva bila je različita, ali su kreatori vanjskopolitičke akcije o njima uvijek vodili računa. Pritom su energenti imali istaknuto mjesto.

Osiguranje i zaštita prekomorskih izvora energije, ali i sredstava, načina i putova njihovog transporta do Sjedinjenih Država odavno su smatrani bitnom odrednicom američke vanjskopolitičke, poglavito vojno-sigurnosne strategije. Potkraj 19. st. američki admiral Alfred Thayer Mahan, čiji su stavovi uvelike utjecali na kreiranje tadašnje američke vanjske politike, zagovarao je, s obzirom na sve veće uključivanje SAD-a u svjetska gospodarska zbivanja, izgradnju snažne američke pomorske flote, uključivši i njezinu vojnu

komponentu. Zadaća američke mornarice, između ostalog, bila je i osiguranje pomorskih transportnih putova koji su povezivali SAD s ostatkom svijeta iz kojeg su SAD dobivale potrebite sirovine.¹

Siguran dotok prirodnih resursa i energenata nužnih za američki gospodarski rast bila je konstanta vanjskopolitičkih strategija svih američkih modernih predsjednika. Taj svoj nacionalni interes Washington nije napustio ni za vrijeme Prvoga i Drugog svjetskog rata. U hladnom ratu američki stratezi nakratko zanemaruju prirodne izvore te se u planiranju američke vanjske politike dominantno fokusiraju na političko-sigurnosna zbivanja u i oko Europe. No, završetak hladnog rata, raspad bipolarne međunarodne zajednice i sustava međunarodne sigurnosti temeljenog na dva podsustava kolektivne sigurnosti omogućili su Sjedinjenim Državama da dopru do prirodnih izvora u dijelovima svijeta koji prije nisu bili tradicionalna sfera američkog utjecaja. Uz taj tzv. geografski pomak² u američkoj posthladnoratovskoj sigurnosnoj strategiji primjetan je i onaj geoekonomski, kojeg je na velika vrata u Bijelu kuću uveo prvi u potpunosti posthladnoratovski američki predsjednik Bill Clinton za svoja dva mandata.³ Gradeći cjelokupnu američku novu vanjskopolitičku strategiju na tvrdnji kako su »američki sigurnosni i ekonomski interesi u novom svjetskom poretku neraskidivo vezani«⁴ administracija Billa Clintona ponovno je apostrofirala pravo i nužnost Washingtona da, sukladno vlastito proklamiranim interesima na regionalnoj i globalnoj sceni, zaštiti izvore i bogata nalazišta prirodnih resursa i osigura njihov nesmetan dotok do teritorija SAD-a. U vrijeme naglog ekonomskog *booma*, tehnoloških inovacija i kompjutorizacije velikog dijela posthladnoratovske međunarodne zajednice, ali i sve veće ovisnosti američke industrije o inozemnim sirovinama, bez sigurnog i kontinuiranog dotoka potrebitih prirodnih sirovina, materijala i energenata, SAD ne mogu osiguravati stabilnost svoga gospodarstva, niti biti konkurentne na svjetskom tržištu. Pritom je siguran dotok nafte na američko tržište od vitalnog značaja, jer je SAD najveći svjetski potrošač nafte i zemnog plina. U programskom dokumentu Clintonove administracije *A National Security Strategy for a New Century* jasno je dano do znanja kako »prosperitet kod kuće ovisi o stabilnosti u ključnim svjetskim regijama s kojima SAD trguju ili iz kojih Washington nabavlja ključne sirovine, poput nafte ili zemnog plina.«⁵

1

A. T. Mahan: *The Influence of Sea Power and History*, Boston, 1890.

2

O geografskom pomaku američke posthladnoratovske strategije te njezinom novom operativnom aspektu detaljnije vidjeti u Michale T. Klare: *Resource Wars*, New York, 2002, str. 6-7.

3

O Clintonovoj geoekonomiji vidjeti u: L. Čehulić: *Clinton i novi svjetski poredak*, Zagreb, 2001, str. 59-64.

4

U. S. National Security Council: *A National Security Strategy for a New Century*, Washington D. C., 1999, str. 21.

5

Ibid., str. 22.

Povezanost američkih vanjskopolitičkih sigurnosnih interesa i energenata na unutarnjopolitičkoj sceni bili su vidljivi i tijekom predsjedničke kampanje 2000. godine. U vrijeme kada je američku privredu u globalnim razmjerima polako, ali za američke građane u njihovom svakodnevnom životu vidljivo i osjetno zahvaćala recesija, potpredsjednik za vrijeme Clintona i demokratski kandidat na novim predsjedničkim izborima Al Gore tražio je puštanje nekoliko milijuna galona nafte na američko tržište iz nacionalnih strategijskih rezervi (Strategic Petroleum Reserve – SPR).⁶ Njegov protukandidat, republikanac George W. Bush mlađi, tadašnji guverner američke države Teksas, oštro se suprotstavio takvoj zamisli. Svoj stav obrazlagao je riječima kako bi trošenje nacionalnih naftnih rezervi nepotrebno oslabilo SAD i ugrozilo američke pozicije u potencijalnoj međunarodnoj naftnoj krizi. Umjesto toga, Bush mlađi predlagao je nova istraživanja i dodatnu eksploataciju nafte iz Aljaske, no oba predsjednička kandidata smatrala su kako je zaštita opskrbe SAD-a naftom vitalni američki nacionalni interes.

I američke obavještajne službe javno su upozoravale na nužnost zaštite sirovina i energenata u raznim dijelovima svijeta potrebnih američkom gospodarstvu. John C. Gannon, zamjenik direktora američke Centralne obavještajne agencije – CIA izjavio je 1996. godine kako američki narod mora biti svjestan činjenice da SAD neće biti siguran ako veliki svjetski energetske izvori i glavni američki dobavljači energenata ne budu sigurni. Pritom je primarno mislio na američke dobavljače nafte iz Perzijskog zaljeva te je u nastavku svoga govora rekao: »Kako bismo održali našu ekonomiju stabilnom i konkurentnom, potrebne su nam velike količine nafte iz inozemstva. S obzirom na to da većina Americi potrebite nafte dolazi iz Perzijskog zaljeva, SAD moraju pomno motriti razvoj događanja i ostati angažirane u toj regiji kako bi osigurale sigurnu opskrbu naftom svog domaćeg tržišta.«⁷

Najveći broj pripadnika američkog vojnog establishmenta također je podupirao takvu američku vanjsku politiku i određenje vitalnih nacionalnih američkih interesa. Oni radikalniji govorili su kako vojska može učiniti malo u promociji međunarodne trgovine ili povećanju financijske stabilnosti zemlje, ali može imati ključnu ulogu u zaštiti prirodnih izvora i energenata širom svijeta kada i gdje ih Washington proglasi vitalnim američkim nacionalnim interesom. Isticalo se kako američka diplomacija i ekonomske sankcije mogu biti djelotvorne u postizanju najrazličitijih gospodarskih globalnih interesa, ali jedino američka oružana sila može osigurati kontinuiran dotok nafte i ostalih američkoj privredi nužnih sirovina iz ili kroz udaljenih regija, kako u vrijeme rata, tako i u vrijeme mira na tim područjima. S obzirom na tu specifičnu ulogu američke vojne sile u ostvarenju nacionalne ekonomske sigur-

6

Institucija Strategic Petroleum Reserve – SPR osnovana je u SAD-u 70-ih godina nakon velike naftne krize izazvane povećanjem cijene nafte članica zemalja OPEC-a na svjetskom tržištu.

7

John C. Gannon, *A Global Perspective on Energy Security*, Energy Council Conference on Energy and Environment, Washington D. C., December 6, 1996.

nosti, američka vojska počela je i transformaciju svojih snaga i tehnike sukladno novim izazovima američkoj nacionalnoj sigurnosti. Većina američke javnosti nije s oduševljenjem prihvatila takva tumačenja, no jedinstvo je iskazano u zapovjednom kadru američke vojske. Američki general Anthony Zinni, bivši član zapovjedništva američkih snaga u Perzijskom zaljevu, govoreći u Kongresu o američkoj vojnoj globalnoj odgovornosti u novom svjetskom portretu rekao je: »Regija u kojoj ja zapovijedam našim vojnicima, Bliski istok očigledno je bitna za SAD kao izvor nafte i zemnog plina. Nestabilnosti u toj regiji mogu ozbiljno ugroziti naš pristup tim energentima, stoga je održanje stabilnosti u toj regiji odlučujuće za našu vlastitu ekonomiju.«⁸

Nedugo zatim za ispunjenje tog cilja američko ministarstvo obrane poslalo je u Perzijski zaljev, ali i u ostale regije svijeta bogate naftom i zemnim plinom (kaspjsko područje, centralna Azija) dodatne američke vojne snage, a američka mornarica pojačala je svoju prisutnost u vodama kojima se prevozi nafta iz tih područja do SAD-a.

Treba napomenuti da u tom procesu ekonomizacije međunarodnih sigurnosnih odnosa Sjedinjene Države nisu usamljene. U novoj vojnoj doktrini Rusije, usvojenoj 21. travnja 2001. za vrijeme predsjednika Putina, kaže se kako nova uloga ruskih oružanih snaga uključuje »osiguranje uvjeta za sigurne ekonomske aktivnosti i zaštitu nacionalnih interesa ruske federacije.«⁹ Pritom se misli i na ostvarenje ruskih interesa na kaspjskom području, što nije blagonaklono dočekano u Washingtonu, ali ni u novoutemeljenim i susjednim zemljama kaspjske regije.

NR Kina i Japan također su modificirali svoje vanjskopolitičke sigurnosne strategije te ulogu i zadaće oružane sile sukladno nacionalnim ekonomskim interesima. NR Kina je reducirala svoje oružane snage na granici s Rusijom te ih izmjestila na šire područje Južnog Kineskog mora, regije također vrlo bogate naftom i zemnim plinom. U skladu s kineskim zahtjevima i pretenzijama na te energetske resurse, kineski premijer Li Peng zalagao se da kineske oružane snage ojačaju svoje zračne i pomorske snage u cilju zaštite suvereniteta i teritorijalnog integriteta matične zemlje te kineskih prava i interesa u Južnom Kineskom moru.¹⁰ Pod tim se smatraju ponajprije područja bogata naftom i zemnim plinom.

U dokumentu *National Defence Program Outline* Japan je tražio od svojih oružanih snaga da zaštite esencijalno važne pomorske putove i druge kritične točke u vodama koje okružuju Japan.¹¹

8

Hearing of the House National Security Committee - Defence Budget, Washington D.C, March 5, 1998, str. 3.

9

»The Russian Federation Military Doctrine« April 21, 2000, u *Arms Control Today*, May 2000, str. 29-38.

10

Washington Times, March 7, 1995.

11

National Defence Program Outline in and After Fiscal Year 1996, Japanese Ministry of Foreign Affairs, August 7, 1997, str. 3.

Naglašena posthladnoratovska borba za prirodne resurse, poglavito naftu, nije rezultat samo radikalnih geopolitičkih i geostrategijskih promjena u međunarodnom okruženju već i objektivnih karakteristika samih resursa i njihove sve veće potražnje širom svijeta.

Svjetske zalihe prirodnih resursa nisu neograničene i već danas znanstvenici upozoravaju na moguće nestašice pojedinih resursa. Nedavno objavljena studija u Švicarskoj *World Wildlife Funda* ukazuje na činjenicu da je Zemlja u razdoblju od 1970. do 1995. godine zbog eksploatacije koju su izvršili ljudi izgubila u prosjeku skoro jednu trećinu postojećeg prirodnog bogatstva.¹² Studija razumljivo nije obuhvatila sve prirodne izvore koje čovjek rabi, ali dobiveni rezultati dovoljno su alarmantni da osvijetle činjenicu kako je nestašica pojedinih prirodnih izvora lako moguća. Početkom 2000. godine svjetske zalihe nafte procjenjivale su se na oko 1.033 milijardi barela, što je uz prosječnu dnevnu potrošnju od oko 73 milijardi barela dovoljno za sljedećih četrdesetak godina.¹³ Američko ministarstvo za energiju (U. S. Department for Energy) predviđa prosječni godišnji porast potrošnje nafte za otprilike 2 posto, što znači da su poznate svjetske zalihe dovoljne za dvadesetak godina.¹⁴ O egzaktnim brojčanim pokazateljima ili postocima povećanja potrošnje nafte u vremenima koja dolaze teško je sa sigurnošću govoriti, no svi se slažu da je, s obzirom na svjetski ekonomski rast proizvodnje i povećanje svjetskog stanovništva, nafta danas najtraženiji svjetski energent.¹⁵ Potkraj dvadesetog stoljeća u ukupnoj svjetskoj potrošnji energenata nafta je zauzimala 39 posto, ugljen 24 posto, zemni plin 22 posto, nuklearna energija 6 posto, a ostatak se odnosio na nekad tradicionalne izvore energije poput drva, vode i sl.¹⁶ Bez obzira na brojke i ubrzane pokušaje razvijene međunarodne zajednice da se pronađu neki novi, alternativni izvori energije, činjenica je da će nafta još dugo ostati najtraženiji svjetski energent. Stručnjak za naftu Edward L. Morse obrazlaže to riječima: »Nafta je najsvestraniji izvor energije ikada pronađen, te predstavlja srce moderne globalne ekonomije... Usprkos konkurenciji zemnog plina i nuklearnoj energiji, nafta je zadržala svoj primat jer se može rabiti za najrazličitije svrhe; osim što je sama energent, služi za

12

Vidjeti cijelu studiju World Wildlife Fund – WWF, *Living Planet Report*, Switzerland, 1998.

13

Statistical Review of World Energy 2000, London 2000, str. 4.

14

O procjenama U. S. Department for Energy detaljnije vidjeti u: Collin J. Campbell & Jean H. Laahherre: »The End of Cheap Oil«, *Scientific American*, March 1998, str. 78-83, James J. MacKenzie: »Heading of the Permanent Oil Crisis«, *Issues in Science and Tehnology*, Summer 1996, str. 48-54.

15

Predviđanja stručnjaka U. S. Department for Energy su da će dnevna svjetska potrošnja nafte u 2005. porasti na 85 milijardi barela, u 2010. na 94 milijarde, u 2015. na 102 te u 2020. godini na 110 milijardi barela. U. S. Department for Energy, Energy Information Administration, *International Energy Outlook 1999*, Washington D.C, 1999, str. 145.

16

DoE/EIA, 1999, Washington D. C, 1999, str. 142-143.

proizvodnju najrazličitijih oblika energije, a u transportnom sektoru je nezamjenjiva.«¹⁷

U potrošnji nafte ne sudjeluju svi članovi međunarodne zajednice ravnomjerno. Od ukupno eksploatiranih svjetskih prirodnih izvora Sjedinjene Države koriste/kupuju otprilike 30 posto, pri čemu je potrošnja nafte najkonstantnija kategorija američkog društva.¹⁸

Pa ipak, rijetki su analitičari koji pišu o borbi za prirodne resurse, uključivši i naftu, kao jednim od glavnih izvora nestabilnosti u novom svjetskom poretku. Spominju se pobjeda demokracije i kraj povijesti,¹⁹ sukob civilizacija,²⁰ jaz bogatih i siromašnih, terorizam,²¹ cyber rat²² i drugi izvori soft-security kao uzročnici budućih kriza. Tek nakon druge posthladnoratovske američke vojne intervencije u Iraku, u Perzijskom zaljevu, regiji najbogatijoj na svijetu naftom, dio hrabrijih analitičara počinje javno spominjati američku želju da, i pod cijenu ljudskih života američkih vojnika, Washington odlučno brani svoj pristup velikim naftonosnim poljima u zemljama Perzijskog zaljeva. Borba za prirodne resurse, u američkom slučaju naftu u Perzijskom zaljevu, možda nije stožer nove američke vanjskopolitičke strategije, ali uvelike pomaže objasniti što se u tom dijelu svijeta i zašto danas događa.

Unikatni status Perzijskog zaljeva

Ne zanemarujući povijesne, kulturološke, civilizacijske, etničke, vjerske i ine druge osobitosti šire regije Perzijskog zaljeva, upravo geološki faktor – bogatstvo nafte – u najvećoj mjeri određuje sudbinu zemalja te regije. Svaka regija bogata naftom oduvijek je imala dodatnu stratešku vrijednost. Promatrano geološki, od svih prirodnih izvora nafta spada u najsPECIFIČNIJE. Naime, svega 14 zemalja svijeta (Saudijska Arabija, Irak, Ujedinjeni Arapski Emirati, Kuvajt, Iran, Venezuela, Rusija, Meksiko, SAD, Libija, Kina, Nigerija, Norveška i Velika Britanija) raspolazu sa 949.6 milijardi barela nafte, što predstavlja više od 90 posto svjetski poznatih rezervi nafte. Od toga na zemlje Perzijskog zaljeva otpada oko 65 posto. Pet najvećih svjetskih proizvođača nafte koncent-

17

Edward L. Morse: »A New Political Economy of Oil«, *Journal of International Affairs*, vol. 53, no. 1, 1999, str. 2.

18

Detalnije vidjeti u Gary Gardner & Payal Sampat: »Mind over Matter: Recasting the Role of Materials in Our Lives«, *Worldwatch Paper* no. 144, Washington D. C., December 1998.

19

F. Fukuyama: *The End of History and the Last Man*, Harmondsworth, 1992.

20

S. P. Huntington: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, 1996.

21

W. Laqueur: *The New Terrorism - Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, London, 1999.

22

T. Freedman: *The Lexus and the Olive Tree*, New York, 1999.

trirano je upravo u toj regiji. Dominira Saudijska Arabija s oko 263.5 milijardi barela ili oko 25 posto ukupnih svjetskih rezervi nafte.²³ Slijedi Irak s oko 112.5 milijardi, Ujedinjeni Arapski Emirati s približno 97.8 milijardi, Kuvajt sa 96.6 milijardi te Iran čije se rezerve nafte procjenjuju na oko 89.7 milijardi barela.²⁴ Dodaju li se tome i postojeće rezerve nafte u susjednim zemljama, također važnim svjetskim opskrbljivačima, Omanu, Kataru, Jemenu i Bahrajnu, s ukupnim rezervama nafte od približno 673 milijardi barela, tih devet zemalja Perzijskog zaljeva prosječno dnevno proizvedu 21.3 milijuna barela nafte ili oko 30 posto totalne svjetske dnevne proizvodnje.²⁵

Može se zaključiti da je, kad se govori o nafti u Perzijskom zaljevu, ključna riječ *rezerva*. Stručnjaci procjenjuju da, čak ukoliko se i prosječna dnevna eksploatacija nafte u Zaljevu udvostruči (poraste na 40 milijuna barela), rezerve nafte u Perzijskom zaljevu bit će dovoljne do 2020. godine bez ozbiljnijih poremećaja na svjetskom tržištu, što nije slučaj s ostalim svjetskim regijama bogatim naftom (Sjeverno more, Sibir, kaspijsko područje), pa čak ni Sjedinjenim Državama. Naime, američki eksperti nekoliko puta javno su upozorili Bushovu administraciju i svekoliku američku javnost kako su procijenjene nacionalne rezerve nafte u 2000. godini od oko 28.6 milijardi barela uz godišnju potrošnju od 2.8 milijardi barela dovoljne SAD-u samo do 2010 godine.

Istodobno, stručnjaci američkog ministarstva za energiju (U. S. Department of Energy) predviđeli su za razdoblje 1997. do 2020. godine porast potrošnje nafte i naftnih derivata u svijetu za 55 posto,²⁶ ističući da će najveći dio novopotrebite nafte na tržišta Zapada, ali i azijskih zemalja²⁷ dolaziti baš iz Perzijskog zaljeva.

Kao dodatnu prednost Zaljeva geolozi ističu relativno laku eksploataciju nafte, s obzirom na to da su rezerve blizu površine mora ili zemlje, visok stupanj kakvoće zaljevske nafte, uhodane transportne rute za prijevoz nafte do inozemnih tržišta te postojanje novih naftonosnih polja otkrivenih tijekom eksploatacije postojećih.

23

Prema rezervama i proizvodnji nafte Saudijska Arabija desetljećima dominira na svjetskoj sceni. Količina nafte kojom raspolaže (264 milijarde barela) veća je od zbroja zaliha bivšeg SSSR-a, Sjeverne i Južne Amerike, te Europe. Godine 1999. Saudijska Arabija sama je dnevno proizvodila 8.6 milijuna barela nafte ili oko 12 posto ukupne svjetske proizvodnje. Detaljnije vidjeti: US Department of Energy, Energy Information Administration (DoE/EIA), Saudi Arabia, Country Analysis Brief, 14 January 2000.

24

Mchael T. Klare: *Resource Wars*, New York, 2002, str. 54-55.

25

BP Amoco, *Statistical Review of World Energy 2000*, str. 4. i str. 7.

26

Rezultati njihove analize pokazuju da su zemlje Perzijskog zaljeva 1990. godine pokrivale 27 posto svjetskih potreba za naftom, za 2010. godinu predviđa se porast na 33, a 2020. na 39 posto. DoE/EIA, IEO 2000, str. 229.

27

Studija predviđa u sljedeća dva desetljeća porast kineskog uvoza nafte iz Perzijskog zaljeva za 960 posto, s 0.5 na 5.3 milijardi barela, tzv. »azijskih tigrova« za 114 posto, sa 4.2 na 9 milijardi te zemalja Sjeverne Amerike za 105 posto, s 2 na 4.1 milijardi barela nafte. *Ibid*, str. 38.

No bogata nalazišta nafte u Perzijskom zaljevu uzrokuju i brojne dodatne probleme domicilnom stanovništvu. Prema rezultatima istraživanja Svjetske banke za zemlje na čijem se teritoriju nalaze znatna nalazišta prirodnih izvora (dijamanata, bakra, minerala, drveća, uključivši i naftu), mogućnost da budu uvučene u oružane sukobe četiri je puta veća od zemalja koja nemaju takva prirodna bogatstva.²⁸

Netrpeljivosti i vojni sukobi zabilježeni su u zemljama Perzijskog zaljeva kao i na Bliskom istoku i mnogo ranije od 1908. godine, kada su pronađena prva važnija nalazišta nafte u Iranu. Nijedan prostor bogat povijesnim nasljeđem, mješavinom kultura, civilizacija, vjera, etničkim raznolikostima nije pošteđen učestalih lokalnih sukoba. Ali porast proizvodnje nafte u zemljama Perzijskog zaljeva ne samo da je potencirao povijesne razmirice, već je umnogome pridonio novim sukobima i postavio temelje novih podjela i nezadovoljstava u samim zemljama izvoznicama nafte, u njihovim bilateralnim odnosima sa susjedima kao i u odnosima s najvažnijim svjetskim potrošačima Zaljvske nafte.

Velika naftonosna polja na širem području Perzijskog zaljeva nisu kompatibilna s postojećim državnim granicama, već se uglavnom protežu na teritoriju nekoliko država. Osim toga i postojeće granice neke zemlje smatraju povijesno neraščišćenim. Pozivajući se na tzv. nepravilnosti granica i prava pojedine zemlje da crpi određene količine nafte, Irak je kasnih 80-ih godina prošlog stoljeća sistematski optuživao Kuvajt da eksploatira više nafte iz naftonosnog polja Rumaila nego što mu pripada, što je bio uvod u iračku vojnu invaziju Kuvajta 1990.

S obzirom na prirodu političkih režima većine zemalja Perzijskog zaljeva, novac zarađen prodajom nafte troši se uglavnom na kupnju ili proizvodnju sve sofisticiranijeg naoružanja, što se pred međunarodnom zajednicom pravda jačanjem vlastitih snaga za obranu »crnog zlata«. Činjenica je ipak da su mnogi lideri pokušali i praktično iskoristili svoju navodnu vojnu nadmoć nad susjedima (iranski šah vojno je intervenirao sredinom 70-ih prošlog stoljeća u omanski građanski rat, iransko-irački sukob 1980-1988, irački napad na Kuvajt).²⁹ Svi ti lokalni sukobi prouzrokuju ogromne materijalne i ljudske gubitke. Osim toga, blagostanje od prodaje nafte ne osjeća svekoliko stanovništvo zemalja Perzijskog zaljeva jednakomjerno. Najveći dio novaca odlazi malobrojnoj bogatoj vladajućoj eliti, dok se socijalni mir postiže socijalno-ekonomskim beneficijama (besplatno stanovanje, školovanje, zdravstvena zaštita, supstitucije u hrani i sl.). Većina spomenutog karakteristična je i za ostale svjetske regije bogate naftom ili nekim važni-

28

Paul Colier & Anke Hoeffler: »Justice Seeking and Loot-Seeking in War«, World Bank paper, Washington D. C. February 17, 1999, str. 15.

29

Smatra se da je Saddam Hussein napao Kuvajt uvjeren kako je iračka vojna snaga neupitna u Zaljevu te da joj se nitko neće usuditi suprotstaviti. William W. Keler: *Arm in Arm. The Political Economy of the Global Arms Trade*, New York, 1995, str. 1-19.

jim prirodnim resursima. No, s obzirom na količinu nafte koju međunarodna zajednica dnevno uvozi iz Perzijskog zaljeva, može se zaključiti da svjetsko tržište nafte uvelike ovisi o ekonomsko-socijalno-političkim uvjetima u zemljama Perzijskog zaljeva. Doda li se tome i rastući islamski fundamentalizam, nezadovoljstvo većine Arapa načinom na koji Izrael tretira palestinsko pitanje, nije čudno što su velike sile u modernoj povijesti oduvijek bile spremne intervenirati u lokalne sukobe u Perzijskom zaljevu kako bi osigurale stabilnost u regiji i slobodan protok nafte.

Najave Washingtona da će se, radi sve izraženijih nestabilnosti, jačanju autoritativnih režima i rastućeg antiamerikanizma u Perzijskom zaljevu, primarno okrenuti novim regijama za nabavku nafte (Latinska Amerika – Venezuela, Kolumbija, Afrika – Nigerija, kaspijsko područje) nisu se još ostvarila.³⁰ Sasvim suprotno, Sjedinjene Države, kao najjača svjetska sila i zemlja kojoj su za njezin gospodarski razvoj nužni novi energenti, uspješno su se infiltrirale na šire područje Perzijskog zaljeva, s tendencijom da odlučno, i pod cijenu uporabe vlastite oružane sile, brane stečene pozicije i vlastite nacionalne interese.

SAD i Perzijski zaljev

Zainteresiranost zapadnih sila za naftu u Perzijskom zaljevu počela je početkom XX stoljeća. Pritom Washington nije bio prvi koji se infiltrirao u taj prostor. Prvi veliki korak u tom pravcu poduzeo je tadašnji Prvi lord Admiraliteta Velike Britanije Winston Churchill kada je 1912. godine odlučio da pogonsko sredstvo jake britanske pomorske flote ne bude više ugljen već nafta.³¹ S obzirom na britansku neimaštinu te sirovine, naftu je trebalo potražiti u udaljenijim krajevima. Područje Perzijskog zaljeva, na kojem su samo nekoliko godina ranije pronađena prva velika nalazišta nafte, odabrano je kao britanska sfera interesa. Već 1914. godine Britanija osniva prvu mješovitu britansko-perzijsku naftnu kompaniju (Anglo-Persian Oil Company – APOC) pod patronatom Londona. Na taj način vlada Velike Britanije postala je prva europska vlada koja je preuzela odgovornost za sigurnost i nesmetan dotok nafte iz Perzijskog zaljeva. Britanija je uskoro proširila svoj utjecaj i na ostale zemlje bogate naftom, a tijekom Prvoga i Drugoga svjetskog rata britanski primjer formiranja mješovitih korporacija za eksploataciju nafte u Perzij-

30

Članovi Nacionalnog sigurnosnog vijeća optimistično su najavili 1998. godine američki otklon od nabavke nafte s područja Bliskog istoka i Perzijskog zaljeva. Venezuela se najavila kao dominantan američki dobavljač nafte, a iz Afrike se planiralo uvoziti 15 posto od SAD-u ukupno potrebnih količina nafte. National Security Council: *A National Security Strategy for a New Century*, Washington D. C, October 1998, str. 32.

31

O tome detaljnije u Geoffrey Jones: *The State and the Emergence of the British Oil Industry*, London 1981, str. 9-31.

skom zaljevu, ali i ostalim regijama svijeta, slijedile su i ostale tada snažne zemlje.³²

Promatrano sa šireg međunarodnog aspekta, Sjedinjene Države uključuju se u tu utakmicu relativno kasno. No, promatrano s aspekta američke vanjsko-političke strategije, Washington postaje zainteresiran za naftu u Perzijskom zaljevu odmah nakon američkog napuštanja dominantne politike izolacionizma i okretanja prema tzv. intervenizmu u međunarodnoj zajednici.

Od prvog bitnijeg javno iskazanog interesa Washingtona za regiju Perzijskog zaljeva pa do danas utjecaj SAD-a i njegova konkretna politička, gospodarska i vojna prisutnost u tom dijelu svijeta može se promatrati u nekoliko osnovnih faza.

Prvi veliki iskorak Bijele kuće prema Perzijskom zaljevu napravljen je za vrijeme *Drugoga svjetskog rata*.

Shvativši da će američki europski zapadni saveznici i nakon završetka Drugoga svjetskog rata ostati ovisni o dotoku nafte iz Perzijskog zaljeva, američki predsjednik Franklin D. Roosevelt odlučio je 1943. godine da i SAD, koji do tada gotovo i nije posvećivao pozornost Perzijskom zaljevu, nađe načina da može utjecati na događanja u regiji. SAD tada uspostavljaju diplomatske odnose sa Saudijskom Arabijom i potpisuju ugovor o vojnoj suradnji s tom zemljom.³³ Nakon završetka Drugoga svjetskog rata ugovori o vojnoj pomoći i suradnji potpisani su i s ostalim zemljama regije.

U godinama najintenzivnijeg hladnog rata prostor Perzijskog zaljeva dijelio je sudbinu bipolarno podijeljene međunarodne zajednice.

Washington je nastojao što više istisnuti i umanjiti utjecaj SSSR-a u toj regiji. Najvažnije američke vanjskopolitičke doktrine (Trumanova iz 1947, Eisenhowerova iz 1957) osiguravale su vojnu pomoć bilo kojoj zemlji Perzijskog zaljeva u slučaju sovjetske agresije na njihov teritorij. Pritom je Washington nastojao pridobiti Iran, Irak, Saudijsku Arabiju i ostale važne proizvođače nafte da se priključe zapadnom bloku.³⁴ Pa ipak, u tim prvim hladnoratovskim desetljećima Washington je veći utjecaj u Perzijskom zaljevu prepustio svom najtradicionalnijem i najpouzdanijem savezniku Velikoj Britaniji, koja je već tada bila mnogo jače involvirana ne samo u eksploataciju nafte, već i unutarnjopolitičke prilike zemalja Perzijskog zaljeva.³⁵ U ime zapadnih saveznika London je svoju ulogu osiguranja i kontrole sigurne eksploatacije i prijevoza nafte iz Perzijskog zaljeva do zapadnih tržišta uspješno ispunjavao

32

Francuska je osnovala državnu naftnu kompaniju Compagnie Francaise des Petroles koja je preuzela koncesiju nad eksploatacijom nafte u regiji Mosul na sjeverozapadu Iraka. Njemačka i Japan na sličan način osigurali su dotok nafte iz Rumunjske, odnosno Indije. *Ibid*, str. 129-176.

33

Godine 1945. predsjednik Roosevelt i osobno se susreo sa saudijskim kraljem Abdel-Aziz Ibn Saudom.

34

O tadašnjoj američkoj politici prema Perzijskom zaljevu vidjeti u: David S. Pantier: *Oil and the American Century*, Baltimor, 1986, Michael B. Stoff: *Oil, War and American Security*, New Haven, 1980.

35

O Velikoj Britaniji na području Perzijskog zaljeva vidjeti u: Peter Calvocoressi: *World Politics Since 1945*, London, 1968, str. 210-222.

sve do godine 1968. kad je britanski premijer Harold Wilson najavio da će London do 1971. povući sve svoje vojne snage istočno od Sueza.

U strahu da SSSR ne iskoristi sigurnosni vakuum u regiji nakon povlačenja Britanaca, američki stratezi, predvođeni savjetnikom za nacionalnu sigurnost Henryjem Kissingerom, odlučili su da SAD preuzme odgovornost za stabilnost u Perzijskom zaljevu. Predsjednik Nixon potpisao je strateški dokument *National Security Council Decision Memorandum No. 92* koji omogućuje Washingtonu da proširi i ojača svoj utjecaj u Perzijskom zaljevu. Taj odlučan i hrabar iskorak Nixonove administracije otvorio je vrata širokom američkom prisustvu i angažmanu u regiji, za koji će se kasnije pokazati, da je bio početak američkog puta bez povratka. No, američka javnost, kao ni dio Kongresmena, nisu bili zadovoljni takvom Nixonovom odlukom smatrajući da, uz Vijetnam, SAD ne treba uputiti svoje vojne snage u još jedno, Americi daleko područje potencijalnih sukoba. Rješenje je pronađeno u usvajanju tzv. »Surogat strategije« (»Surrogate Strategy«) prema kojoj prijateljske i Americi naklonjene zemlje Perzijskog zaljeva imaju ulogu čuvara stabilnosti naftnih polja i transportnih putova uz dominantnu savjetodavnu i konkretnu vojnu pomoć Washingtona. Saudijska Arabija i Iran izabrani su kao glavni američki partneri za provođenje te strategije.³⁶

Naklonost SAD-u tadašnjih režima te dvije islamske zemlje i ogromne količine najrazličitijeg naoružanja kojim ih je Washington snabdijevao³⁷ doveli su do previranja na unutarnjopolitičkim scenama tih zemalja koje nisu išle na ruku Americi. Naime, pristaše radikalnijeg islamističkog dijela iranskog društva sve su glasnije optuživali šaha Mohameda Reza Pahlavija za podlaženje SAD-u i napuštanje vjerskih načela islama. Nezadovoljstvo je kulminiralo svrgavanjem šaha 1979. godine i dolaskom na vlast Ayatollaha Ruholla Khomeinija i njegovih islamski orijentiranih suradnika.

Saudijska Arabija ostala je tako jedini promotor i zaštitnik američkih interesa u Perzijskom zaljevu. Uz svu vojnu pomoć SAD-a, Washingtonu je postalo jasno da je ta zemlja sama ipak preslaba da se othrvava rivalima iz susjedstva, rastućem antiamerikanizmu u regiji i da pritom održi vlastitu unutarnju stabilnost. Stoga kreatori američke vanjskopolitičke strategije zaključuju kako je potrebno napustiti tzv. Surogat strategiju, izravno se involvirati u prostor Perzijskog zaljeva i na taj način samostalno preuzeti odgovornost za stabilnost te regije.

36

Zamjenik američkog državnog sekretara Joseph J. Sisco objasnio je tadašnju američku politiku riječima: »Pokušali smo stimulirati i biti od pomoći dvjema ključnim zemljama u regiji, Saudijskoj Arabiji i Iranu, kako bi one uspješno obnašale stabilizacijsku ulogu u regiji nakon povlačenja snaga Velike Britanije«, U. S. Central Command, Posture Stament No. 1, 1997, str. 2.

37

Tadašnju američku vojnu pomoć Iranu i Saudijskoj Arabiji zastupnik države Massachusetts u američkom Kongresu Gerry Studds okarakterizirao je kao najbržu izgradnju vojne sile ikada zabilježenu u povijesti u nekoj zemlji u mirnodopskom razdoblju. Smatra se da je između 1970. i 1978. SAD prodao samo Iranu sofisticirane vojne opreme u vrijednosti od oko 20 milijardi američkih dolara. Michael Klare: *American Arms Supermarket*, Austin, 1985, str. 109-162.

Za ispunjenje tog cilja odgovorna je bila *Carterova administracija*. Naime, upravo demokratski predsjednik Carter u siječnju 1980, na iznenađenje mnogih kako u SAD-u tako i u međunarodnoj zajednici, i službeno je proglasio regiju Perzijskog zaljeva vitalnim američkim vanjskopolitičkim interesom te upozorio kako će na izvanjski napad na bilo koju zemlju te regije SAD odgovoriti svim raspoloživim sredstvima, uključivši i uporabu vojne sile. Kako bi pokazao ozbiljnost svoje nakane, Carter je odobrio uspostavu posebnih američkih vojnih snaga *Rapid Deployment Force* – *RDF* skoncentriranih na teritoriju SAD-a, ali obučeni i pripravnih da u svakom trenutku budu uporabljene u Perzijskom zaljevu. Istodobno je pojačana američka prisutnost u vodama Istočnog Mediterana, uspostavljena nova američka flota u vodama Zaljeva sa sjedištem u Bahrainu. Uspostavljene su i nove američke vojne baze na području Perzijskog zaljeva, a u postojećim je podignuta pripravnost.³⁸

Taj svekoliki novi američki angažman u regiji još uvijek je bio ponajprije pokušaj da se ne dozvoli jača penetracija Sovjetskog Saveza.³⁹ No, postupno se američki fokus prebacuje sa SSSR-a na državu koja se, zahvaljujući velikim dijelom upravo sovjetskoj i francuskoj vojnoj pomoći te njihovoj svojevrsnoj zaštiti tijekom hladnog rata, uspjela izdići kao jaka regionalna sila u Perzijskom zaljevu. Riječ je o Iraku, koji je nakon osmogodišnjeg iransko-iračkog sukoba (1980-1988) u kojem je vojska Saddama Husseina pokazala svu svoju odlučnost, ali i snage i naoružanje kojim raspolaže, natjerao američku administraciju da se više pozabavi baš tom zemljom. Irak je viđen kao glavna prijetnja Kuvajtu i Saudijskoj Arabiji, zemljama odakle je SAD crpio najveće količine nafte. Nije trebalo dugo a da se potvrdi ispravnost i svrsishodnost takve političke odluke Bijele kuće. Naime, potkraj 1989. zapovjednik CENTCOM-a, general H. N. Schwarzkopf dobio je zadaću napraviti simulaciju mogućeg američko-iračkog vojnog sukoba u Perzijskom zaljevu u kojem bi SAD uporabio sve svoje raspoložive vojne snage (pomorske, zračne i kopnene). U konačnoj službenoj verziji plan je ugledao svjetlo dana pod nazivom *Operational Plan (OpPlan) 1002-90*. Za njegovu implementaciju planiralo se izvođenje velike vojne vježbe, ali nakon stvarnog napada Iraka na Kuvajt 1991. i konzultacija s predsjednikom Bushom, general Schwarzkopf predvodio je američke snage sukladno planu *OpPlan 1002-90* u operaciji Pustinjska oluja (*Desert Storm*).⁴⁰

Operacija Pustinjska oluja označila je novu radikalnu prekretnicu u američkoj vanjskopolitičkoj strategiji prema Perzijskom zaljevu. Novine se ogle-

38

Rapid Deployment Force 1983. prerast će u U. S. Central Command – CENTCOM, a pomorske snage iz Zaljeva sa središtem u Bahrainu bit će nukleus kasnije formirane američke pete flote.

39

O rivalstvu SAD-SSSR u Perzijskom zaljevu i Bliskom istoku vidjeti u: Charles L. Robertson: *International Politics since World War II – A short history*, 1997, str. 105-112.

40

Brojna je literatura koja opisuje američke pripreme do konačne odluke za vojnu operaciju Pustinjska oluja. Izdvajamo samo neka djela: H. N. Schwarzkopf: *It Doesn't take A Hero*, New York, 1992, Freedman & Karsh: *The Gulf Conflict* (1990-1991), New York, 1992, Bob Woodward: *The Commanders*, New York, 1991.

daju u američkoj detekciji neprijateljskih zemalja, razloga zbog kojih ih Washington detektira kao neprijatelje, te novih metoda i snaga koje američka politika rabi kako bi suzbila ugroze nestabilnosti u Perzijskom zaljevu.

Do akcije Pustinjska oluja Washington je vješto izbjegavao veće sudjelovanje američkih vojnih snaga u otvorenih oružanim sukobima u regiji. Suprotno tome, u samoj akciji Pustinjska oluja baš su snage SAD-a bile te koje su podnijele najveći kako ljudski, tako i materijalni teret od svih američkih zapadnih saveznika. Nakon akcije, američka administracija najavila je kako su SAD spremne i ponovno vojno djelovati, ako zatreba i potpuno samostalno, kako bi osigurale regionalnu stabilnost i sigurnost u Perzijskom zaljevu.⁴¹

Na taj način američka administracija polako, ali sigurno postavlja temelje svoje nove strategije za Perzijski zaljev, kasnije nazvane tzv. *doktrina pobjedničke odluke (decisive victory)* na koju se usko nadovezuje politika tzv. *dvostrukog zadržavanja (dual containment)*.

Dva temeljna načela kojima se vodila Clintonova administracija u Perzijskom zaljevu su: povećanje bojeve spremnosti američkih oružanih snaga te američka spremnost na unilateralnu vojnu akciju. Irak je i dalje promatran kao glavna prijetnja. Što se tiče američke oružane sile, SAD nije spreman izgrađivati nove stalne vojne baze na području Zaljeva. Prvo, to bi izazvalo goleme nove troškove na što Clintonova administracija nije bila spremna niti voljna, a drugo, i možda još važnije, gotovo nijedna zemlja regije, uključivši i one naklonjene SAD-u, nije bila spremna preuzeti rizik da se u pretežito islamskom svijetu izloži opasnosti stacioniranja stalnih američkih vojnih baza na svom teritoriju. Umjesto toga, američki vojni establishment odlučuje se na jačanje određenih zračnih i pomorskih snaga te uvježbavanje lako pokretljivih specijaliziranih kopnenih snaga koje sve zajedno mogu u relativno kratkom roku biti deportirane na područje Perzijskog zaljeva. SAD koristi svoju neupitnu prednost u mogućnosti proizvodnje i posjedovanju visoko sofisticiranog tehnološkog naoružanja kako bi se uz minimalnu cijenu postigli najveći učinci. U praksi svoj nov način djelovanja američke snage iskazale su bombardirajući Irak tijekom 1998. i 1999.⁴² U prijateljski naklonjenim zemljama (Kuvajt, Qatar, Saudijska Arabija) organiziraju se svojevrсни prihvatni punktovi za američke snage, a SAD zdušno pomaže vojne snage tih zemalja.⁴³

41

Pomoćnik američkog ministra obrane Joseph Nye izjavio je 1995. kako će SAD nastaviti i dalje rabiti najrazličitija sredstva u suradnji sa svojim zapadnim saveznicima kako bi se održao mir u Perzijskom zaljevu, ali, ako zatreba, »SAD su spremne i unilateralno braniti svoje vitalne interese u regiji«, Department of Defense News Briefing, May 17, 1995, The Pentagon, Washington D. C, str. 3.

42

Bombardiranje Iraka započelo je nakon što Saddam Hussein nije dopustio ekspertima Ujedinjenih naroda da istražuju na iračkom teritoriju proizvodi li ta zemlja nuklearno naoružanje ili druga sredstva masovnog uništenja. Velik dio međunarodne zajednice bio je protiv američkih zračnih napada na Irak, ali Washington nije odustao od napada rekavši da je i u budućnosti spreman na takve akcije ukoliko budu potrebite. Detaljnije o Clintonovoj politici spram Iraka: William G. Hyland: *Clinton's World – Remaining American Foreign Policy*, Westport, 1999, str. 171-184.

43

Pritom SAD ne šteti ni novac niti nova vojna tehnološka dostignuća. Detaljnije vidjeti: Michael Klare: *Resource Wars...* str. 63-68.

Svjesno se jačaju i oružane snage skupine zemalja *Gulf Cooperation Council – GCC* (Bahrain, Kuvajt, Oman, Qatar, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati) na koje se računa da će biti američki saveznici u operacijama u Perzijskom zaljevu.⁴⁴

Uz Irak, kao glavna prijetnja stabilnosti u regiji postepeno se sve češće proziva i Iran. Sukladno izazovima soft-security u novom svjetskom poretku upravo su te dvije zemlje detektirane kao zemlje u kojima se proizvodi i koje sudjeluju u proliferaciji narazličitijeg oružja za masovno uništenje, uključivši i nuklearno, te zemlje u kojima se najdrastičnije u regiji krše ljudska prava. U cilju smanjenja ukupne moći tih dviju zemalja (termin koji američka administracija koristi je »*threat reduction*«) tim zemljama su nametnute ekonomske i trgovačke sankcije.

Svekoliki dotadašnji američki angažman u regiji stvorio je uvjete za *Grand Strategy*⁴⁵ Georga Busha mlađeg. Princip *preventivnog udara* (»*pre-emptive strike*«), koji je postojao i bio primjenjivan i na području Perzijskog zaljeva, ali i u drugim regijama međunarodne zajednice (Kosovo, Afganistan) i ranije, ali kao presedan, sad postaje sastavni dio američke vanjskopolitičke strategije i glavni način zaštite američkih nacionalnih interesa širom svijeta.

Na taj način Perzijski zaljev pokazao je svoju vrijednost u američkom stratezijskom djelovanju koje ga je postavilo u vrh Bushove vojne akcije. Promjene i izazovi na unutarnjopolitičkoj i vanjskopolitičkoj sceni Bushovoj administraciji čine se još uvijek vrijedne tog angažmana, koji, prema njihovom mišljenju, ima dugoročno značenje. Samim tim i sadašnja visoka cijena američkog dolaska u Irak trebala bi se pokazati u budućnosti dobrom investicijom koja Americi može osigurati urednu opskrbu naftom i ujedno naznačiti svim ostalim zemljama da je područje Zaljeva u velikoj mjeri pod američkom kontrolom na dugi niz godina.

44

U studiji *Strategic assessment* godine 1998. navodi se kako su SAD svjesne kako se te zemlje pojedinačno, pa čak ni kao koalicija, ne mogu samostalno oduprijeti eventualnom vojnom napadu iz Iraka ili Irana, ali uz znatnu vojnu pomoć koju dobivaju od SAD-a, njihove snage mogu pripomoći američkim vojnim snagama u rješavanju konflikata u Perzijskom zaljevu. U. S. National Defense University, Institute for National Security Studies, *Strategic Assessment 1998*, Washington D. C, str. 4.

45

Vidjeti u: Lidija Čehulić: »Bush's "Grand Strategy"«, *Međunarodne studije*, God. III, br. 1, 2003, str. 15-34.

Literatura

- Stephen E. Ambrose & Douglas G. Brinkley: *Rise to Globalism*, New York 1997.
- Peter Calvocoressi: *World Politics Since 1945*, London, 1968.
- Lidija Čehulić: *Clinton i novi svjetski poredak*, Zagreb, 2001.
- Foreign Affairs – special issues: *America and the World*, New York, 2002.
- William G. Hyland: *Clinton's World – Remaking American Foreign Policy*, Westport, 1999.
- Amos A. Jordan, William J. Taylor, Michael J. Mazarr: *American National Security – fifth edition*, Baltimor, 1999.
- Charles L. Robertson, *International Politics since World War II – A short history*, 1997.

Summary

Penetration of the USA into the Persian Gulf was to a large extent prompted by rich oil fields in the region. Washington was pointing slowly and cautiously, but nevertheless continuously to the significance of natural resources of the Persian Gulf for the global American foreign policy strategy and thus the Administration attempted to find, develop and adopt various means and instruments of American presence in this turbulent part of the World. In the new world order the wider region of the Persian Gulf is included into the vital zone of American sphere of interest which the White House is determined and willing to defend using all available means, including the use of military force as well.